

Ylmy-fantastikanyň subžanrlary

Category: Edebiýaty öwreniş, Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 26 января, 2025

Ylmy-fantastikanyň subžanrlary **YLMY-FANTASTIKANYŇ SUBŽANRLARY**

Ylmy-fantastika žanry, umuman alanyňda, ylmy we tehnologiki ösüşleriň we geljekdäki ssenariýalaryň adamzada täsirini öwrenýän edebi žanrdyr. Bu görnüş öz içinde birnäçe kiçi topara bölünýär. Ylmy-fantastika subžanrlary dürli temalary, fokus nokatlary we hekaýa elementleri bilen häsiýetlendirilýär. Bu makalada ylmy-fantastikanyň meşhur subžanrlaryny öwreneris.

- **Kosmos operasy:**

Kosmos operasy ylmy-fantastika üçin iň ajaýyp subžanrlaryň biridir. Adatça kosmosda goýlan giň gerimli epiki hekaýalara degişlidir. Kosmos operalary galaktiki imperiýalar, kosmos gämileri, keseki siwilizasiýalar we gözlegler bilen doldurylan ägirt älemde bolup biler. Bu subžanry Frank Gerbertiň «Dýuna» seriýasy ýa-da Aýzek Azimowyň «Fond» seriýasy ýaly eserlerde görmek bolýar.

- **Antiutopiýa:**

Antiutopiýa geljekde pessimizm we zulumdan doly dünýäni suratlandyrýan subžanrdyr. Köplenç jemgyýetiň bulaşyk, totalitar režimleriň höküm sürýän ýa-da tebigy baýlyklaryň

tükenýän geljegini görkezýär. Jorj Orwelliň “1984” we Aldous Haksliniň “Batyry täze dünýä” ýaly nusgawy eserleri bu subžaryň mysalydyr.

- **Ylmy-detektiw:**

Ylmy-detektiw, ylmy-fantastiki elementlerini syr we detektiw bilen birleşdirýän subžanr. Bu žanrda baş gahrymanlar bir waka ýa-da hadysa üçin ylmy düşündiriş tapmaga synanyşyp, esasy rol oýnaýarlar. Filip K. Dikiň “Blade Runner” ýa-da Artur Klarkyň “2001: Kosmos rowaýaty” ýaly eserler ylmy-detektiw subžanryň mysalydyr.

- **Emeli intellekt we robotlar:**

Emeli intellekt we robotlar ylmy-fantastikanyň aýratyn bir subžanryny emele getirýär. Bu žanrdarda emeli intellekt we robot serişdeleri adamzadyň täsirini we bolup biljek howplaryny çözüýär. Aýzek Azimowyň “Robot seriýasy” ýa-da Filip K. Dikiň “Androýdlar elektrik goýunlary arzuw edýärmí?” bu kiçi bölümleriň mysallarydyr.

- **Alternatiw taryh:**

Alternatiw taryh, hakyky taryhy wakalary üýtgedýän ýa-da başga bir hakykatda (parallel älemde) bolup geýýän wakalary öz içine alýan subžanr. Bu ugurda taryhdaky amala aşyrylmadyk wakalary ýa-da üýtgeşmeleri ýüze çykarylýar. Bu subžanra mysal hökmünde Filip K. Dikiň “Beýik galadaky adam” ýa-da Garri Tartldowyň “Günorta ýeňiş” seriýasy ýaly eserler bar.

- **Biopank:**

Biopank genetiki inženerçilik, biotehnologiýa we lukmançylyk ösüşleri bilen baglanyşykly subžanrdyr. Bu žanrda biologiki üýtgemeler, genetiki manipulýasiýa ýa-da biotehnologiki ynkylybyň täsiri göz önünde tutulýar. William Gibsonyň “Neuromancer” ýa-da Margaret Atwudyň “Oryx and Crake” ýaly eserleri biopank subžanrynyň mysalydyr.

- **Kiberpank:**

Kiberpank köplenç tehnologiýa, kompýuterler, emeli intellekt, wirtual hakykat we kibernetik giňişlik ýaly mowzuklar bilen iş salyşýar. Kiberpank hekaýalary köplenç ýakyn wagtda bolup geçýär we köplenç tehnologiýanyň jemgyýete täsiri, adam tebigaty we erkinligi ýaly temalary ara alyp maslahatlaşýar. Şeýle hekaýalarda tehnologiýa köplenç berk institusionallaşdyrylýar we kiberpank dünýäsinde uly korporasiýalar bilen hökümetleriň arasynda gapma-garşylyklar bolýar.

- **Gaty ylmy-fantastika: (hard sci-fi)**

Gaty ylmy-fantastika, ylmy realizme we tehniki jikme-jikliklere ünsi jemleýän subžanr. Ylmy ýörelgeler we hakyky dünýä bilimleri şeýle hekaýalarda birinji orunda durýar we esasy üns fantastiki, hyýaly ýa-da spekulýativ elementlere däl-de, ylmy düşündirişlere we çaklamalara gönükdirilýär. Gaty ylmy-fantastika geljekki tehnologiki ösüşleriň bolup biljek netijelerini görkezýär ylmy ýörelgeleri we inženerçilik faktlaryny göz önünde tutýar. Bu çemeleşme, okyjylara hakyky dünýädäki ylmy we tehnologiki ösüşlere has köp bilim we düşünje bermekligi maksat edinýär.

- **Ýumşak ylmy-fantastika: (soft sci-fi)**

Ýumşak ylmy-fantastika, gaty ylmy-fantastikanyň tersine ylmy realizme däl-de, hyýal we çaklamalara daýanyan ylmy fantastika. Şeýle hekaýalarda ylmy ýörelgelere we tehniki jikme-jikliklere az ähmiýet berilýär, şol bir wagtyň özünde häsiýetiň ösüşi, emosional gatnaşyklar we jemgyýetçilik meseleleri has möhüm bolýar.

- **Apokaliptik we posapokaliptik:**

Apokaliptiki we postapokaliptik subžanry ahyrzamany we dünýäniň ýok boluşyny ele alýar. Niwen we Pournellenjiň «Lýusiferiň Çekiji» romanynda Ýer planetasy kometa tarapyndan

ýok edilýär.

Newil Şutyň “ Kenarda” atly kitabynda adamzat ýadro betbagtçylygy bilen ýok edilýär. Stiwen Kingiň “The Stand” romanynda, weýrançylykly epidemiýa göreşinden aman galanlaryň ýaşaýyş üçin göreşi hakda gürrüň berýär.

- **Wagt syýahaty:**

Wagt syýahaty hekaýalarynda köplenç gapma-garşylyklar, sebäpler we wagtyň tebigaty baradaky soraglar berilýär. Gahrymanlaryň wagt içinde syýahata gatyşmagy we olaryň netijeleri, bolup biläýjek üýtgeşmeler köplenç hekaýanyň üns merkezinde durýar. Wagt syýahaty temasy köplenç şahsy maksatlaryny, ykballaryny ýa-da geçişlerini üýtgedýän we bu üýtgeşmeleriň netijelerine duçar bolan gahrymanlara gönükdirilýär.

- **Klimat-fantastika. (Cli-fi)**

Klimat-fantastika, klimatyň üýtgemegi baradaky subžanr, howanyň üýtgemegine we daşky gurşaw meselelerine gönükdirilen ylmy-fantastika. Hekaýalar klimat üýtgemesinden soňky dünýäde bolup geçýär we adamlaryň ýa-da jemgyýetleriň bu üýtgeşmelere nähili çemeleşýändigini bilen baglanyşykly wakalary beýan edýär.

Bu makalada diňe ylmy-fantastika bilen baglanyşykly käbir subžanrlary ele aldyk. Bular giň spektrde hödürlenen we ylmy-fantastika edebiýatynyň baýlygyny görkezýän birnäçe mysallardyr. Ylmy-fantastika, hyýalyň çäginde öňe sürýän, geljegi öwrenýän we adamzadyň potensialyny sorag astyna alýan žanrdyr we onuň her bir subžanry başgaça garaýyş we tejribe hödürleýär, şonuň üçin hersi okyjylara özboluşly syýahat hödürleýär.

Ylmy-fantastikanyň täze şahalary we subžanlary günsaýyn ösýär, täzeleri peýda bolýar. Döredijilik ýazyjylary we suratkeşleri ylmy-fantastikanyň dürlüligini ýokarlandyrmak we täze pikirlerden doly hekaýalary açmak üçin serhetleri öňe

sürýärler. Bu üznüksiz ewolýusiýa, diňe bir kosmos başdan geçirmelerini ýa-da geljekki tehnologiki täzelikleri däl, eýsem jemgyýetçilik, daşky gurşaw, syýasy we medeni meseleleri çözüň has çylşyrymly we çuňňur hekaýalara alyp barýar.

© Baýramgylyç SAPARGYLYJOW. Edebiýaty öwreniş